

Gutenbergmuseet i Mainz

Af Helmut Presser

I Mainz – i den by hvor Johannes Gutenberg fødtes kort før år 1400 – stiftedes Gutenberg Museet i året 1900. I dette museum, der har udviklet sig til et verdensmuseum for bogtrykkerkunst gøres der rede for bogens historie i alle epoker og hos alle folkeslag. Efter at have lidt store skader under sidste krig kunne museet i 1962 tage et nyt, stort hus i besiddelse. Forbundet med det storstilede nybyggeri finder man det i 1664 opførte „Zum römischen Kaiser“, der i dag rummer museets administration, dets bibliotek, læsesale og magasiner samt de dermed forbundne videnskabelige institutioner. I denne bygning har den unge Mozart givet koncert, og da der var hotel der, fandtes Goethe, Voltaire, Görres og Konstantin af Rusland blandt dets gæster.

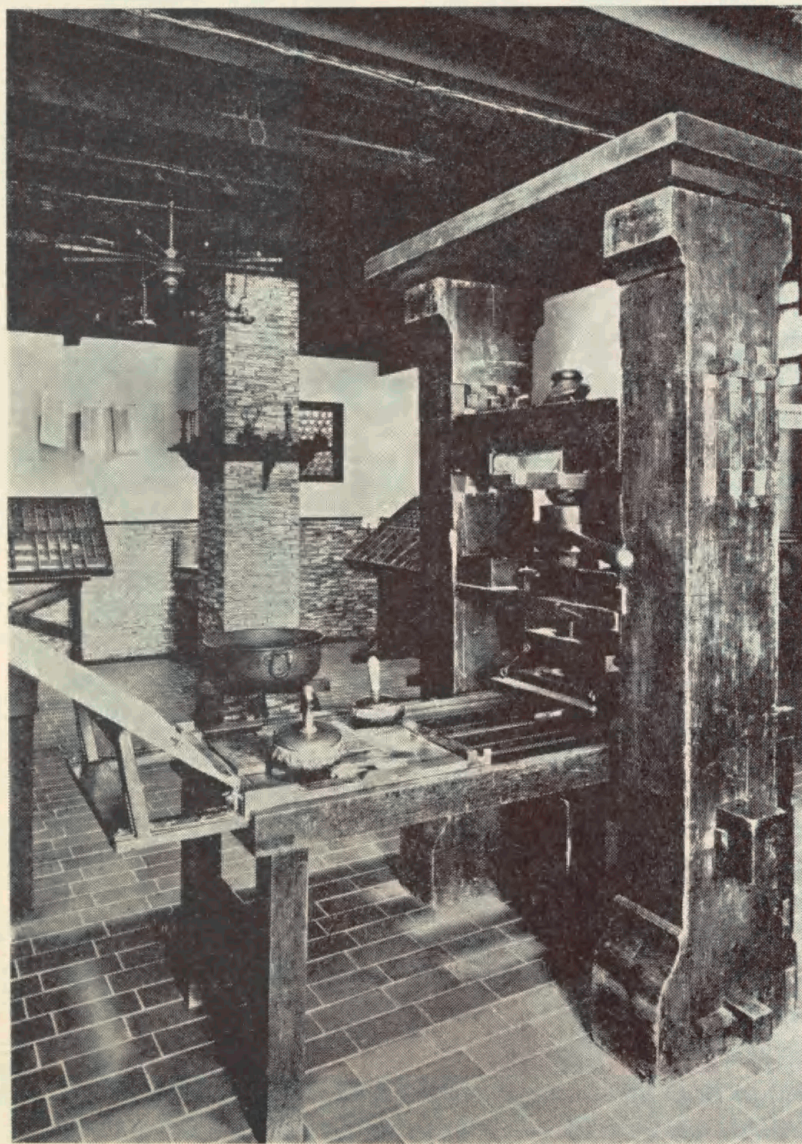
Denne forening af gammelt og nyt, som har fundet sted midt i den gamle bydel og i domkirkens umiddelbare nærhed, er lykkedes på fremragende måde: Renaissancehuset „Zum Römischen Kaiser“ er ved en tværfløj – udsmykket med arkitekturfragmenter fra renaissance – forbundet med det saglige, moderne nybyggeri. Den gård, der herved er opstået, aflukkes af en væg af glas og bronze, hvori er indlagt afstøbninger af gamle trykstokke. Den besøgende indfanges således, så snart han træder ind i museet, i en atmosfære, der bereder ham til den trykte bogs verden.

Museets besøgstal er i stadig stigen, i turistsæsonen kommer således omkring seks hundrede gæster om dagen, de kommer måned efter måned, fra hundreder af forskellige lande, og siden indflytningen i den nye museumsbygning i 1962 har næsten én million mennesker besøgt Gutenberg Museet.

Den besøgende kan i Gutenberg Museet foretage en vandring gennem årtusinder. Alle de udstillede genstande er ægte, og deres værdi lader sig næppe fastslå. De babyloniske lertavler i den skrift-historiske afdeling er omkring 4500 år gamle. Ved siden heraf finder vi ægyptiske papyri såvel som bøger af birkebark og af palmeblade. Vi glæder os over de arabiske skrifttegns skønhed, som vi ser dem i de herlige koranhåndskrifter, og vi beundrer persiske lak-

Ikke-europæisk
bog- og skrivekunst,
middelalderlig
kalligrafi

indbindinger, der er udsmykket med flot svungne arabiske skrifttegn. Således beredt på skriftens udtryksmuligheder kommer vi til de middelalderlige klosterhåndskrifers store folianter med pergamentsider, hvis initialer har bevaret deres farver og lysintensitet igennem århundrederne. En rekonstruktion af en klosterskrivestue viser, at munkene skrev stående ved skråpulte uden dog at hvile deres hænder på dem. De seneste af de her udstillede håndskrifter

Interiør fra
Gutenbergmuseet
i Mainz

ser fuldstændig ud som en trykt bog, og dette giver en idé om det dristige i Gutenbergs planer: at ville fremstille bøger ved hjælp af en presse.

Johann Gutenberg

Gutenberg har for at nå det store mål, han havde sat sig, måttet anstille årelange forsøg. Han vidste, at på hans tid havde kun det fuldkomne berettigelse og at et resultat, der ikke opfyldte dette krav, på forhånd ville være dømt til at slå fejl. I museets velbeskyttede boxmontre finder vi det tidløse mesterværk, hvormed han i 1455 kronede sine mangeårige bestræbelser: *Gutenberg-biblen*.

Den kendsgerning, at den første trykte bog i verden tillige er blevet den smukkeste, lader sig kun forklare, hvis vi i den ikke blot ser begyndelsen til noget helt nyt, men tillige den gotiske skrivekunsts kulmination.

Gutenberg-biblens skønhed giver én lyst til at vide, hvorledes denne bog er blevet til for mere end 500 år siden. Denne lyst får man konstruktivt tilfredsstillet i det rekonstruerede Gutenberg-værksted. Her støbes og sættes og trykkes der på samme måde som på opfindelsens tidspunkt. I rummets midte står Gutenberg-pressen med sin træspindel; her trykkes der en side af Gutenberg-biblen. Fremstillingen af hver enkelt side kræver megen tid, og vi kan forestille os, hvad det ville sige at trykke omkring 180 bibler på hver 1280 sider; en sådan indsats kunne kun ydes af en mand, der var besat af sin idé.

Fra Gutenberg-værkstedet kan vi kaste et blik ind i det moderne bogtrykkeri, hvor der står maskiner, der på en time kan frembringe flere tusinde tryk. En sådan sammenligning siger mere end mange tykke bøger om den sorte kunsts utrolige udvikling. Hvor trykkesmaskinerne udstilles, ser man også de moderne „kolde“ sættemaskinernes forgængere: Lumitype, Photomatik m. fl., og en model af en dybtryks-rotationspresse med flere farveværker anskueliggør farvetryk i store oplag. En Euro-Film-sættemaskine og en Klischo-graph er også udstillet her. I et lille, moderne sætteri vises, hvorledes satsen tilvejebringes, og sætteren, som arbejder her, står gerne til rådighed med forklaringer vedrørende sit arbejde.

Bogtrykkerkunstens
udbredelse

Gutenbergs kunst bredte sig utrolig hurtigt i verden. Så tidligt som i året 1500 trykkes der bøger på 260 trykkesteder fordelt over næsten alle Europas lande. Frem til år 1500 blev der fremstillet over 40.000 forskellige bøger trykt i 10 millioner eksemplarer. Nu kunne langt flere mennesker komme i besiddelse af bøger, og dette havde til følge, at læsernes antal stadig tog til. Disse tidlige tryk

regū iuda: Et domuit azarias cum patribus suis: seductusq; cū cū maioribus suis in chinate dauid: et regnauit ioathan filius eius pro eo. Anno tricesimo quarto azarie regis iude regnauit zacharias filius iheroboam super isrl' in samaria sex mensibus: et fecit quod malum est coram dño sicut fecerant patres eius. Non recessit a peccatis iheroboam filij nabath: qui peccare fecit israhel. Coniurauit autē contra eum sellum filius iabes pullusq; cū yalam et interfecit: regnauitq; p. eo. Reliqua autē uerboꝝ zacharie nonne hęc scripta sunt in libro sermōnū dies regū isrl'. Hęc est sermo domini quē locutus est ad ishu dices. Filij tui usq; ad hęcram generationē. sedebūt de te sup thronū israhel. J. aduulg; est ita. Sellū filius iabes regnauit tricesimo anno azarie regis iude. Regnauit autē uno mense in samaria. Et ascendit manahen filius gaddi de thesa. uenitq; samariam: et percussit sellum filiū iabes in samaria et interfecit eum: regnauit q; pro eo. Reliqua autem uerboꝝ sellū et coniuratio eius per quā occidit insidias: nonne hęc scripta sunt in libro sermōnū dierū regum israhel. Tunc percussit manahen thaplām et omnes qui erant in ea: et uenios et de thesa. Moluerant enim agere ei. Et interfecit omnes pregnantes eius: et scidit eas. Anno tricesimo azarie regis iude regnauit manahen filij gaddi sup israhel decem annis in samaria: fecit q; quod erat malum coram domino. Non recessit a peccatis iheroboā filij nabath qui peccare fecit israhel: cū diebus ei. Venietat phul rex assirioꝝ in thesa: et dedit manahen phul mille talenta argenti: ut esset ei in auxiliū

et firmare regnū ei. Indisq; manahen argenti sup isrl' iudis potentibus et diuibus ut daret regi assirioꝝ: quinquaginta sedos argenti p. singulos. Reuersusq; est rex assirioꝝ: et non est moratus in thesa. Reliqua autem sermōnū manahen et uniuersa q̄ fecit: nonne hęc scripta sunt in libro sermōnū dierū regū israhel. Et domuit manahen cū patribus suis: regnauitq; phacia filius ei pro eo. Anno quinquagesimo azarie regis iude regnauit phacia filius manahen sup isrl' in samaria biennio: et fecit quod erat malū corā dño. Nō recessit a peccatis iheroboā filij nabath: qui peccare fecit isrl'. Coniurauit autē aduersus eum phace filius romelie dux ei: et percussit eum in samaria in turre domus regie iuxta argob et iuxta ariph: et cum eo quinquaginta uiros de filijs galaaditarū et interfecit eum: regnauitq; pro eo. Reliqua autē sermōnū phace et uniuersa que fecit: nonne hęc scripta sunt in libro sermōnū dierū regum israhel. Anno quinquagesimo azarie regis iude regnauit phace filius romelie sup isrl' i samaria uiginti annis: et fecit qd̄ erat malū coram dño. Non recessit a peccatis iheroboā filij nabath: qui peccare fecit israhel. In diebus phace regis israhel uenit theglat phalassar rex assur: et cepit a hion: et abel domū maacha et iandē et cedēs et alu: et galaad et galileam et uuūlam ecclā neptalim: et transtulit eos in assirioꝝ. Coniurauit autem et occidit insidias ofer filij hela contra phace filiū romelie: et percussit eum et interfecit: regnauitq; p. eo uicesimo anno ionathan filij ozie. Reliqua autē sermōnū phace et uniuersa que fecit:

Biblia latina,
den 42-liniede bibel,
Mainz 1450-55

overrasker på grund af deres mesterlige sats, fuldkomne tryk kvalitet og billedernes udtrykskraft. I museet er en stor afdeling helliget inkunablerne – de bøger som blev til før år 1500. Man kan se bibler, krøniker, urtebøger og helgeners levnedsbeskrivelser, og man kan glæde sig over det djærve sprog og over den helhed, som udgøres

af skrift og illustration. Adskillige af disse bøger ser ud, som havde de netop forladt pressen. I det rum, hvor det tidlige, ikke-tyske bogtryk er udstillet, kan man blandt mange andre bøger se dem, som tryktes af Aldus Manutius i Venedig, og som hører til de smukkeste, der nogen sinde er lavet. Nu går det videre gennem århundrederne: der bliver lejlighed til at beundre *Theuerdank*, som Kejser Maximilian I lod trykke i 1517, og man kan glæde sig over gamle kartografiske gengivelser af Atlanterhavet, hvor fremstillinger af såvel mennesker og dyr som skibe kan ses; der bliver mulighed for at læse i Lavaters *Physiognomischen Fragmenten*, en bog om den kunst at aflæse et menneskes karakter af dets ansigtstræk. Man vil også kunne beundre privatpressernes mesterlige frembringelser, der helt frem til vort århundrede har hjulpet til fornyelsen af bogtrykkerkunsten.

Tekniske samlinger
og specialsamlinger

Museets afdeling for de grafiske teknikker har krav på særlig opmærksomhed; her vises forskellen mellem højtryk, dybtryk og fladtryk, og man kan her se trækblokke, kobberplader og litografiske sten med deres respektive aftryk. I denne afdeling er der tillige vist hovedværker af de store skriftkunstnere Baskerville, Bodoni, Didot og Breitkopf. Blandt museets specialsamlinger skal man især lægge mærke til følgende: William Morris-samlingen, samlingen af 50.000 bogomslag og 60.000 exlibris, en samling af gamle kortspil med de originale træstokke, en betydelig række gamle skriftprøver, Gustav Mari-samlingen og samlingen af „naturselvtryk“, (en trykmetode hvor naturpræparater, særlig planter og blomster, fungerer som selve trykformen; ved at benytte flere farver kan opnås meget realistiske og nøjagtige gengivelser. o.a.).

Ved siden af nævnte specialsamlinger ejer museet tillige en kostbar samling af japanske tryk, en samling af de mindste bøger som kendes, ligesom det besidder småtryk af enhver art og en enestående samling moderne privattryk samt en grafisk samling.

Særudstillinger,
bibliotek og
oplysnings-
virksomhed

Gutenberg Museet ønsker at være et levende museum, og det er da også en stadig spore, at bogtrykkerkunsten uophørligt udvikler sig. Den besøgende skal have mulighed for at orientere sig i de nyeste landvindinger inden for trykteknik og skriftudvikling; det sker ved at fremvise moderne skrifter, bøger og maskiner, gennem vekslende udstillinger og med hjælp af museets bestandigt voksende bibliotek, der omfatter alle områder inden for bogtrykkerkunst og bogvæsen. Biblioteket står til rådighed for alle museets gæster, og enhver som under et besøg måtte blive særligt interesseret i en ud-

stillet genstand vil i museets studieværelse kunne få uddybet sin viden. Her gives der også lejlighed til at bese og studere ikke udstillede samlinger, det være sig grafiske blade, „naturselvtryk“, børnebøger, plakater fra Jugend-perioden o.m.m. En bibliotekar står til rådighed for den besøgende med alle oplysninger.

De specialsamlinger, som ikke er udstillet i selve museet, fremvises fra tid til anden i den særlige afdeling for skiftende udstillinger, og i foredragssalen orienteres de besøgende om bogens mangfoldige verden, ligesom der hver formiddag fremvises en oplysende film om Johann Gutenberg; denne film findes i en række versioner: tysk, engelsk, fransk, italiensk, spansk, hollandsk, arabisk, tyrkisk, japansk, kinesisk og indonesisk.

I boxrummet og i Gutenberg-værkstedet findes lydbåndsforklaringer indspillet på tre sprog. Princippet i en dybtryksrotationspresse forklares ved hjælp af en farvefilm, og fra et automatisk lysbilledapparat vises i 80 billeder bogens og bogtrykkerkunstens historie.

En gennemvandring af dette enestående museum vil utvivlsomt give den opmærksomme besøgende et levende indtryk af bogtrykfagets historie og endnu levende tradition, ligesom man på museet kan danne sig et indtryk af, hvad der i dag er muligt inden for de grafiske fag.

Oversat af Christian Ejlers

Praktiske oplysninger

Adresse: 65 Mainz/Rh. Tyskland, Liebfrauenplatz 5.

Telefon: 009 49 6131 124750.

Bibliotek: Præsensbibliotek indeholdende 30.000 bind.

Gutenbergfilmen: Hver formiddag kl. 11.00.

Katalog: Rigt illustreret katalog foreligger, også på engelsk.

Brochure: Kort introduktion på tysk, engelsk og fransk.

Museumsudsalg: I kataloget og på en særskilt liste er opregnet de objekter og tryk, som forhandles fra museet.

Åbningstider: Tirsdag-lørdag 10-13 og 15-18. Søn- og helligdage 10-13. Påske, pinse og 1. juledag lukket. Gratis adgang.

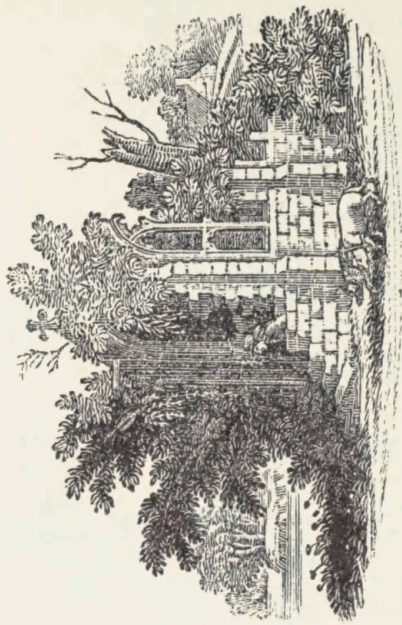
A

GENERAL HISTORY
OF
QUADRUPEDS.

THE FIGURES ENGRAVED ON WOOD

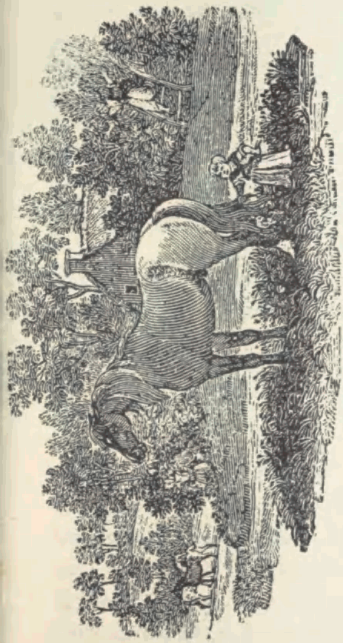
BY

THOMAS BEWICK.

THE STAG OF BED-BEE

THE LION
THE FIGON

Reproduceret i hel størrelse efter
fjerde udgave 1800 og syvende udgave
1820. Første udgave kom i 1790.

THE HOLSTEIN, OR DUTCH BREED

THE RING-TAILED MACAUCO